

Marsai Viktor: A magyar-etióp diplomáciai kapcsolatok felvétele¹

Az 1950-es évek második felétől kezdve a magyar külpolitika komoly erőfeszítéseket tett a fejlődő világ államaival való külkapcsolatainak bővítésére. Ennek egyik célpontját Etiópia jelentette, amely hamarosan az afrikai kontinens diplomáciai fővárosává vált. A vargabetűk és nehézségek ellenére a magyar diplomaták elkötelezett erőfeszítéseinek köszönhetően a kapcsolatok 1959-60-re normalizálódtak. A tanulmány a Magyar Nemzeti Levéltár vonatkozó anyagainak elemzésével mutatja be a kapcsolatok felvételének folyamatát.

Since the late 1950s the Hungarian Ministry of Foreign Affairs had made tremendous efforts to build up its connections with the state of the developing world. One of the main goals of the Hungarian attempts was Ethiopia which became the diplomatic capital of Africa in the following years. In spite of the deadlocks and challenges thanks to the commitment of the Hungarian diplomacy the Hungarian-Ethiopian relations were normalized in 1959-60. This article examines the process by the analysis of the documents of the Hungarian National Archive.

A magyar Külügyminisztérium által 2011-ben meghirdetett Globális Nyitás külpolitikája,² majd ennek továbbviteleként a 2015-ben útjára indított Déli Nyitás, illetve a 2019. áprilisában napvilágot látott kormányzati Afrika-stratégia³ jól mutatják a szubszaharai térség globális és hazai felértékelődését. Mindebben kiemelt szerepe van Etiópiának, a kelet-afrikai régió nagyhatalmának, amely szimbolikus és politikai befolyása után egyre komolyabb gazdasági súlyra is szert tesz. Nem véletlen, hogy ezt felismerve Magyarország 2016 tavaszán két és fél évtizednyi hiátus után újranyitotta addisz-abebei nagykövetségét, amely azóta is kiemelt jelentőséggel bír Afrika diplomáciai fővárosában.

Nem ez az első eset, hogy hazánknak szinte a semmiből kellett felépíteni külkapcsolatait az Etióp Magasfölddel: hasonló kihívásokkal kellett szembenéznie a magyar külügyi apparátusnak az 1950-es évek végén is, amikor Budapest megkezdte afrikai jelenlétének erősítését, többek között a császári Etiópiában. Bár a történelemben minden párhuzam sántít, az akkori nehézségek, kihívások egy része napjainkban is visszaköszönni látszik a két, egymástól jelentősen eltérő kultúra találkozása során. Ugyanakkor az is egyértelmű, hogy ezek a különbségek korántsem áthidalhatatlanok, és Magyarországnak igenis van keresnivalója Kelet-Afrikában is.⁴

Tanulmányom alapvetően diplomáciatörténeti megközelítésben, a Magyar Nemzeti Levéltár külügyi iratanyagának feldolgozásával veszi górcső alá a magyar-etióp diplomáciai kapcsolatok felvételének történetét a második világháború lezárásától az első nagykövet megbízólevelének átadásáig, 1960

---

¹ Dr. Marsai Viktor a nemzeti Közszolgálati Egyetem és a Migrációkutató Intézet munkatársa, a Külügyi és Külgazdasági Intézet külső szakértője. A tanulmány az MTA Bolyai János Kutatói Ösztöndíjának támogatásával készült.

² Tarrósy, István – Morenth, Péter: Global Opening for Hungary - New Beginning for Hungarian Africa Policy? *African Studies Quarterly*, Volume 14, Issue 1-2. (November 2013), 77-96. A Globális Nyitás háttéréről lásd még: Nagyné Rózsa Erzsébet: Magyarország és az arab Közel-Kelet. In: Koller Boglárka – Marsai Viktor (szerk.): *Magyarország Európában, Európa a világban*. Dialóg Campus, Budapest, 2016., 189-196.

³ 1177/2019. (IV. 2.) Korm. határozat az Afrika stratégiáról. *Magyar Közlöny*, 56. szám., 2019. április 2., 1861-1864.

⁴ Lásd erről például: Tarrósy István: *Kelet-Afrika a fejlődés útján*. Publikon, Pécs, 2011.; Tarrósy István – Morenth Péter (szerk.): *Stratégiai ajánlások Magyarország leendőafrikai fejlesztési stratégiájához*. AHU. 2010. Forrás: <http://www.ahu.hu/images/pdf/Afrikai-Strategiai-Ajanlasok.pdf> (Letöltés ideje: 2019. szeptember 12.); Besenyő János (szerk.): *Magyar békefenntartók Afrikában*. KNBSZ. 2013. Elérhető: http://www.kalasznyikov.hu/dokumentumok/besenyo_13.10.03._magyar_bekafenntartok_afrikaban.pdf (2019.09.12.)

márciusáig. A vizsgálat befejezéséül azért ezt az időpontot választottam, mert ezzel zárul a hidegháborús magyar-etióp kapcsolatok első szakasza: a viszonyok normalizálása ugyanis a két ország között jóval kitartóbb erőfeszítéseket igényelt, mint más szereplők esetében. 1960 után ugyanakkor jóval dinamikusabb fejlődésnek lehetünk tanúi, amely ugyan nem volt mentes a problémás időszakoktól, mégis alapvetően rendezettnek voltak tekinthetők. Történt ez annak ellenére, hogy miközben Hailé Szelasszié császár valóban szélesítette Etiópia külkapcsolati rendszerét és nyitott a szocialista blokk országai felé, az erős nyugati – elsősorban amerikai és nyugat-német – befolyás fennmaradt, és azt egészen az 1974-es forradalomig nem sikerült kikezdeni.⁵

Az előzmények

A második világháború előtti magyar-etióp kapcsolatok részletes és alapos feldolgozását Szélinger Balázs végezte el 2008-ban megvédett doktori értekezése keretében.⁶ Bár az Osztrák-Magyar Monarchia és Abesszínia között a hivatalos diplomáciai kapcsolatok felvétele már 1905-ben megtörtént,⁷ ezek intenzitása korlátozott volt, és ahogy Szélinger is rámutat, a kapcsolatok zömében informális csatornákon folytak, és leginkább különféle személyi kötődésekben öltöttek testet. Az I. világháború és a Monarchia felbomlása után újabb hiátus következett, amelyet csak a Trianonhoz kötődő magyar emigráció néhány tagja töltött ki, a hivatalos diplomáciai kapcsolatok azonban négy évtizedre szüneteltek. Az 1930-as évektől kezdve a magyar-olasz közeledés és Róma birodalmi ambíciói miatt Abesszínia kifejezetten negatív szerepben jelent meg a hazai sajtóban, és a cikkek nem voltak mentesek a nyíltan rasszista megnyilvánulásoktól sem. Az olyan humánus erőfeszítések, mint Sáska László orvosi tevékenysége⁸ a Magasföldön, elszigetelt esetek maradtak.⁹ Mégis, már maga az a tény, hogy Etiópia megjelent a magyar köztudatban, jóval több volt annál, mint amit a letöbb szubszaharai terület, illetve ország elmondhatott magáról. Ahogy Szélinger is rámutatott, „nincs tudomásunk azonos korszakban akár csak hasonló nagyságrendű kapcsolatról Fekete-Afrika bármely más állama (gyarmata) és Magyarország között, akár formális, akár informális viszonylatban.”¹⁰

A második világháború után formálódó új nemzetközi rendszerben a szovjet megszállás első éveit, az újjáépítés és a szocializmus erőltetett kiépítése szintén minden energiát lekötöttek, és az eleve korlátozott külpolitikai lehetőségek között Etiópia nemhogy elsőbbséget nem élvezett, de figyelem is alig fordult felé. Ez annál inkább is így volt, mert Addisz-Abeba hamar nyilvánvalóvá tette Nyugatbarátságát, az országban az Egyesült Államok katonai bázist alakíthatott ki. A Magyar Nemzeti Levéltár külügyi gyűjteményében az első, 1949-es keltezésű, Etiópiára vonatkozó dokumentuma is ezt emeli ki: a londoni abesszin nagykövet, Ato Abebe Retta magyar kollégájánál tett látogatása során utóbbi feljegyzi, hogy Retta „rendkívül közlékenyen és fesztelenül beszélgetett velem, de eme látszólagos közlékenység ellenére ügyesen elkerült minden, a kelet-nyugati ellentétre vonatkozó kényes kérdést, úgyhogy szavaiból alig lehetett megállapítani, hogy Abesszínia melyik világpolitikai

---

⁵ Lásd például MNL XIX-J-1-j 43. doboz. Etiópia 1966. 00657/2 „Etiópia külpolitikája 1966 III. negyedév” (1966. szeptember 30.); uo. 00657/1 „Etiópia elhidegülő magatartása a szocialista országok irányába” (1966. november 25.)

⁶ Szélinger Balázs: *Magyarország és Etiópia. Formális és informális kapcsolatok a 19. század második felétől a II. világháborúig*. Doktori értekezés, Szegedi Tudományegyetem. 2008. Elérhető: http://doktori.bibl.u-szeged.hu/1212/1/dissertatio_SzB.pdf (2019. április 29.)

⁷ Szélinger 2008, 26-27.

⁸ Sáska László életéről lásd: Pusztai Gabriella: *Senki sem élhet nemesebben. Magyar orvosok Fekete-Afrikában / No one can live more noble. Hungarian Doctors in Black Africa*. Heyltörténeti Múzeum, Kunszerntmárton, 2016.

⁹ Szélinger 2008, 149-150.

¹⁰ Uo. 156.

táborhoz tartozik (bár ehhez aligha férhet kétség).¹¹ Az etióp nagykövet sokat szidta a nyugati érdekszférába bevont Olaszországot, mondván, a világ máris elfelejtette Róma abesszíniai rémtetteit. Érdekes, hogy már ezen a találkozáson elhangzott a következő évtizedekben oly sokszor felbukkanó mondat az etióp állapotokról, illetve arról, miért is van szükség a demokratizálódó világban egy abszolút uralkodóra. Retta ugyanis, méltatva a demokrácia győzelmét a világban, hazája kapcsán azzal védekezett, hogy „jelenleg az uralkodó haladottabb felfogású, mint környezete, ezért egyelőre még szükség van a monarchikus államformára.”¹² Magát a magyar-abesszin kapcsolatok szintjét egyébként jól mutatta, hogy az etióp nagykövet valójában azért látogatta meg magyar kollégáját, hogy megkérje, segítsen egy Budapesten élő beteg etióp honfitársa számára 60 gramm Streptomycin, a tuberkulózis elleni első klinikailag is hatásos antibiotikum eljuttatásában.¹³

A következő évekből csak elszórt és egymástól független jelentések érkeztek a kelet-afrikai országról, minden különösebb érdeklődés nélkül. Az ötvenes évek közepére azonban felmerült az igény, hogy a Magyar Népköztársaság bővítse afrikai külkapcsolatait. Ennek okai között szerepelt, hogy bár egyértelmű volt Addisz-Abeba nyugati orientációja, egyre inkább világossá vált az is, hogy a két hatalmi tömb közötti geopolitikai és gazdasági vetélkedés fő terepe a harmadik világ lesz, és hazánk az első között nyitott nagykövetséget a függetlenné vált Szudánban. Ugyan Moszkva és a szocialista országok alig rendelkeztek előzményekkel Afrika vonatkozásában, az antikolonialista és antiimperialista retorika, a gyarmati múlt terhes örökségének hiánya megfelelő alapul szolgált egy baráti szövetségi háló kiépítéséhez. Az 1956 őszi szuezi válság ráadásul csalóka ábrándokat keltett a keleti blokkban az „imperialista tábor” belső konfliktusainak nagyságáról. Így a szocialista országok közül többen is megkezdtek szubszaharai kapcsolataik kiépítését. Ebbe a folyamatba illeszkedtek bele a magyar erőfeszítések. A szovjet és kelet-európai törekvéseket segítette, hogy Hailé Szelasszié is, ellensúlyozandó a túlzott nyugati befolyást, egyre inkább hajlott az etióp külpolitikai és -kereskedelmi kapcsolatok diverzifikálására. A császár ráadásul gyanakodva figyelte az ötvenes évek közepén folyó átmeneti amerikai-egyiptomi közeledést. A Szezi-csatorna ideiglenes lezárása komolykárokat okozott az etióp kávéexportnak, és a Washington közel-keleti politikájából kiábrándult etióp vezetés a keleti blokk felé kezdett tájékozódni.¹⁴

1956 augusztusában Ágics István részben, mint az MTI tudósítója, részben, mint a Külkereskedelmi Vállalat megbízottja Etiópiába utazott. Kairói továbbutazása előtt a nagykövet, Zágor György arra kérte meg Ágicsot, hogy puhatolódza ki, miként reagálnának az etiópok egy hivatalos magyar megkeresésre. Egy véletlen alkalommal Ágics találkozott Blatta David Okbazkuival, az etióp külügyminiszter első helyettesével, aki ezután fogadta is hivatalában. Blatta pozitívan reagált a felvetésre, „annál is inkább, mivel Magyarország is az ENSZ tagja lett.”¹⁵ Ezt követően a külügyminiszterhelyettes vadászatra hívta Ágicsot, ahol a magyar újságíró összeismertette a harari herceggel, Mekonnennel, a császár legbefolyásosabb fiával (aki sajnálatos módon 1957-ben autóbalesetben elhunyt). Ágics neki is előadta elképzelését, amire a herceg pozitívan reagált, és vállalta, hogy közvetíti apja felé az ügyet. Hailé Szelasszié az etióp magyarázat szerint azért nem fogadhatta a magyar küldöttet, mert épp gyengélkedett. Pár nappal később Mekonnen ebéden látta

---

¹¹ MNL XIX-J-1-j Etiópia 1945-1964. 1. doboz. 114/Pol 1949. „Beszélgetés a londoni abesszin nagykövettel” (1949.július 2.)

¹² Uo.

¹³ Uo.

¹⁴ Radoslav A. Yordanov: Soviet involvement in Ethiopia and Somalia, 1947-1991. Phd Thesis 2012. St Antony's College, Oxford. https://ora.ox.ac.uk/objects/uuid:0c66a287-9ae8-4dcf-badc-a72bf04f399f/download_file?file_format=pdf&safe_filename=THESIS01&type_of_work=Thesis 47-52.

¹⁵ MNL XIX-J-1-j Etiópia 1945-1964. 1. doboz. 003022 „Diplomáciai kapcsolatok felvétele Etiópiával”. (1956. szeptember 24.)

vendégül Ágicsot, apja pozitív válaszával. Ugyanakkor hozzátette, „sajnos a Szuezi miatt előállott helyzet nem teszi lehetővé a kérdés alapos tanulmányozását.” A herceg azt javasolta, Ágics „jöjjön vissza szeptember végén, vagy október elején, és akkor hamar tető alá hozzuk az ügyet.”¹⁶

1956. szeptember 19-én A.P. Miriallis, a császár gazdasági szakbizottságának az elnöke Prágából telefonon felhívta Ágicsot, és a császár utasítása alapján a következő üzenetet adta át neki: „A császár közli, hogy október 20-ig, indiai útjáig, hajlandó fogadni a diplomáciai kapcsolatok felvétele ügyében. Selassié (sic!) sajnálkozását fejezte ki, hogy betegsége miatt nem fogadhatott, de most rendelkezésünkre áll. A magyar közeledést szívesen látja a császár és reméli, hamarosan személyesen fogadhat.”¹⁷ A magyar külügyminisztérium október 5-i belső feljegyzése alapján az a döntés született, hogy Ágics Veres János elsőtitkár társaságában utazzon Addisz-Abeba tapogatózó tárgyalásokra. A tervek szerint a vízumokat Kairóban, az ottani etióp nagykövetség közreműködésével vették volna fel, és Zágór követet kívánták akkreditálni Etiópiába.¹⁸

Nincs tudomásunk arról, hogy a tervezett 1956. októberi útra sor került-e: valószínűleg nem, mert arról semmiféle feljegyzés nem maradt a külügyi iratok között. Valószínű, hogy az októberi magyarországi események, illetve előzményeik elsodorták a látogatást – vagy annak dokumentációját. Mindenesetre magát a törekvést nem, és alig egy éven belül folytatódott az erőfeszítések a magyar-etióp kapcsolatok formalizálására. Igaz, a korábbiaknál jóval kedvezőtlenebb körülmények között, amelyet a magyar diplomácia berkein belüli ellentétek is tápláltak.

Erőfeszítések a diplomáciai kapcsolatok felvételére

1957. augusztus 11-én a magyar kormány megbízásából Zágór – immáron túllépve a puhatolódzó tárgyalásokon – kérte az akkori kairói etióp nagykövetet, hogy járjon el kormányánál a két ország közötti diplomáciai kapcsolatok felvételének ügyében. Az etióp nagykövet szeptember 21-i levelében közölte Zágórral, hogy a diplomáciai kapcsolatok felvételéről szóló javaslatot Addisz-Abeba tudomására hozta. Időközben a magyar nagykövet mandátuma lejárt, és a kairói nagyköveti poszton Szijártó¹⁹ Lajos követte, aki azzal a megbízással utazott ki Egyiptomba, hogy folytassa a tárgyalásokat. Ezek azonban hónapokra elakadtak, mivel az etióp nagykövetet időközben visszahívták, és a posztot csaknem fél évig nem töltötték be.²⁰ A magyar fél 1958 márciusában a belgrádi nagykövetségen keresztül igyekezett előmozdítani az ügyet. Az ottani etióp nagykövet, Keflegezi Gabra Maszkal (az iratokban Mascál – M.V.) kapta meg ugyanis végül a kairói nagyköveti posztot. Búcsúlátogatása során Cséby Lajos nagykövet megkérte etióp kollégáját, hogy új állomáshelyén segítse a két ország közötti diplomáciai kapcsolatok felvételét. Keflegezi „e kérdésnél kissé zavarba jött, mivel úgy tudta, hogy ez a kérdés már elintézést nyert.” A nagykövet, akit az iratok „igen szívélyes, jószándékú ember”-ként jellemeztek, megígérte, hogy közbenjár az ügyben feletteseinél. A Külügyminisztérium arra kérte Szijártót, hogy „emlékeztesse a nagykövetet az országaink közti diplomáciai kapcsolatok felvételére irányuló eddigi lépéseinkről, s kérje közbenjárását kormányánál válaszuk mielőbbi megküldése

---

¹⁶ Uo.

¹⁷ Uo.

¹⁸ MNL XIX-J-1-j Etiópia 1945-1964. 1. doboz. 003022 „Diplomáciai kapcsolatok felvétele Etiópiával”. (1956. október 5.)

¹⁹ Bár az iratokban következetesen Szijártó formában szerepel, helyesen Szijártó. Lásd:

<https://www.arcanum.hu/en/online-kiadvanyok/Lexikonok-magyar-eletrajzi-lexikon-7428D/sz-77C95/szijarto-lajos-77FAC/>

²⁰ MNL XIX-J-1-j Etiópia 1945-1964. 1. doboz. 003022 „Diplomáciai kapcsolatok felvétele Etiópiával” – Szijártó Lajos 1958. június 7-i levele a központnak.

érdekében.”²¹ A belgrádi megbeszélés jól megmutatta, milyen centralizáltan – és esetlegesen – működött az etióp külpolitika, és hogy még az esetenként korábban megszületett döntések megvalósítása is milyen hosszú átmenetet – mint látni fogjuk, csaknem három évet – vett igénybe.

Ugyanakkor a nemzetközi térben terjeszkedő magyar külpolitikai ügymenet sem volt zökkenőktől és ellentmondásoktól mentes. 1958. április 22-i levelében Kós Péter követ, a IV. Politikai Osztály vezetője ismét kifejtette, hogy a Magyar Népköztársaság bővíteni kívánja diplomáciai kapcsolatait elsősorban az ázsiai-afrikai országokkal, ugyanakkor számon is kérte Szíjártó kairói nagykövettől az előrelépés hiányát. „Véleményünk szerint a közeljövőben Etiópiával²² kellene rendezni kapcsolatainkat és megállapodni az etióp kormánnyal a diplomáciai kapcsolatok felvételét illetően.” (...) „Korábbi rendeleteinkben kértük nagykövet elvtársat, hogy ebben az ügyben folytasson megbeszélést Etiópia kairói nagykövetével, és Zágor György volt nagykövet tárgyban átadott levelére sürgesse a választ. Ugyanakkor kértük azt is, hogy Nagykövet elvtárs terjesszen fel javaslatot a kérdés érdemi intézésének érdekében. Ez azonban mindeddig nem történt meg.”²³ Kós azt a javaslatot tette, hogy Veres János ideiglenes kartúmi ügyvivő utazzon Etiópiába és folytasson megbeszéléseket az illetékesekkel. Szíjártó május elején beszámolt róla, hogy április 30-án az új etióp nagykövet udvariassági látogatást tett nála. Keflegezi dicsérte Cséby hozzáértését, majd felvetette a diplomáciai kapcsolatok kérdését. Szíjártó közölte „ az új nagykövettel, hogy ebben a kérdésben elődjével már több ízben beszélgetést folytattunk, és a kapcsolatok felvételéről elvben meg is egyeztünk.”²⁴ Ugyanakkor Szíjártó ismételten hangsúlyozta a központ felé, hogy mivel öt hónapig nem volt etióp nagykövet az országban, eddig nem cselekedhetett. „Az új nagykövet kijelentette, hogy szerinte semmi akadálya nincsen kapcsolataink normalizálódásának” – igaz, pénzügyi és személyi kérdések fel fognak merülni „miután most náluk (értsd: az etióp diplomáciában – M.V.) is takarékosági törekvések vannak. Én erre azt feleltem, hogy a kapcsolat megoldható belgrádi nagykövetüknek Budapesten való akkreditálásával.”²⁵

Még ugyanezen a napon Veres János kartúmi ideiglenes ügyvivő felhívta Szíjártót, és közölte, a kartúmi kereskedelmi kirendeltség vezetője, Lunger István Etiópiában volt, és ott konzultációkon vett részt a diplomáciai kapcsolatok felvétele ügyében. Az addisz-abebei vezetés megerősítette, hogy a magyar fél az újonnan kinevezett kairói nagykövettel közvetlenül folytasson tárgyalást, és ha ő ezt helyeselni fogja, az etióp kormányzat is támogatnia fogja az előterjesztést. Az etióp külügy ezen válasza valószínűleg inkább kitérő jellegű volt: a centralizált döntéshozatalban, amely esetében szinte minden ilyen jellegű ügy a császár kezében összpontosult, nehezen volt elképzelhető, hogy egy nagykövet szava ekkora erővel bírjon. Az is elképzelhető, hogy az etióp diplomaták sem voltak teljesen tisztában Hailé Szelasszié pillanatnyi szándékaival, sőt a császárnak sem voltak világos elképzelései. Mindenesetre Szíjártó jelentette a központ felé, hogy „a fenti két beszélgetés alapján a mai napon jegyzéket küldtem az etiópiai nagykövetségnek és felkértem, hogy személyesen beszéljünk és az Etiópiából kapott tanács értelmében sürgősen javasolja Külügyminisztériumának országaink közötti diplomáciai kapcsolatok felvételét.”²⁶ A kairói diplomáciai képviselő mellett a kartúmi is tárgyalásokat folytatott a helyi etióp nagykövettel, és mint láttuk, a szudáni kereskedelmi kirendeltség vezetője – aki egyébként a Külkereskedelmi Minisztérium állományába tartozott – is igyekezett addisz-abebei útján egyengetni a megállapodást. A folyamatok ezen pontján a magyar fél még nem fontolgatta önálló nagykövetség

---

²¹ Uo. 001986 „Kós Péter követ (IV. Pol Osztály vezetője) levele Kairónak.” (1958. március 13.)

²² A magyar külügyi dokumentumokban egészen az 1960-as évek közepéig konzervensen az „Etiópia” formát használják, és ezt követően kezd kikopni a „h” betű.

²³ MNL XIX-J-1-j Etiópia 1945-1964. 1. doboz. 003022 „Diplomáciai kapcsolatok felvétele Etiópiával” – Kós Péter levele Kairónak (1958. április 22.)

²⁴ Uo. Szíjártó Lajos nagykövet levele (1958. május 1.)

²⁵ Uo. Szíjártó Lajos nagykövet levele (1958. május 1.)

²⁶ Uo. Szíjártó Lajos nagykövet levele (1958. május 1.)

megnyitását, és az ekkori előterjesztések még azzal számoltak, hogy a kartúmi külképviselet felügyeli majd az etióp ügyeket. Az azonban már látszott, hogy a két állam közti megállapodás után az önálló kereskedelmi kirendeltség felállítása hamar meg fog történni. Ugyanakkor a külügy ösztönözte a külkereskedelmi tárcát, hogy Lunger etióp helyismeretét kihasználva újra utazzon Addisz-Abeába a tárgyalások előmozdítására.²⁷ A két minisztérium közti információáramlás nem volt zökkenőmentes, ahogy ezt egy 1958. május 13-i Kartúmba küldött levél is jelezte, amelyben a külügy információkat kért Lunger tevékenységéről, ugyanis Kós hangsúlyozta „nem tudjuk, hogy Lunger elvtárs milyen formában számol be a Külkereskedelmi Minisztériumnak utazásának eredményeiről és tapasztalatairól.”²⁸

A külföldi erőfeszítésekkel párhuzamosan a magyar külügy a hazai kormányzati vonalon is előkészítette a kapcsolatok felvételének jogi hátterét. 1958. május 12-én a Külügyminisztérium előterjesztést készített a Kormánynak, hogy engedélyezze a kapcsolatok felvételét. Az indoklás szerint „Ethiopiát hagyományos kapcsolatok fűzik a nyugati nagyhatalmakhoz.” (...) „Ebből kifolyólag elsősorban a nyugati országokkal igyekszik szélesíteni kapcsolatait. Az etióp kormány ugyanakkor nem zárkózik el attól, hogy a szocialista tábor országaival is kereskedelmi és diplomáciai kapcsolatokat létesítsen. Etiópia már több szocialista országgal tart fenn diplomáciai és kereskedelmi kapcsolatokat.” Az előterjesztés beszámolt a korábbi tárgyalásokról, és arról, hogy az etióp fél nyitottnak mutatkozik az együttműködésre. Ennek eredményeképpen a Magyar Forradalmi Munkás-Paraszt Kormány határozatot hozott arról, hogy hozzájárul a kapcsolatok felvételéhez, illetve az azokat előkészítő tárgyalásokhoz, és az eredménytől függően javaslatot készít a Népköztársaság Elnöki Tanácsának.²⁹

Május közepén Szijártó viszonzta Keflegezi látogatását. Az etióp nagykövet elmondta, hogy továbbította a magyar fél kérését, miközben Szijártó Lunger tanácsos korábbi kéthetes etiópai útjáról számolt be partnerének. Lunger ezalatt találkozott az etióp külügyminiszterrel és a protokollfőnökkel is, akik szerint nem lesz akadálya a kapcsolatfelvételnek. Keflegezi komolyan érdekelték Lunger tapasztalatai, mire Szijártó közölte vele, hogy a magyar szakember „komoly lehetőségeket látott magyar árucikkek elhelyezésében és 14 kereskedelmi képvisellel meg is állapodott, hogy vállalják magyar vállalatok képviseletét. A nagykövet felvetette, hogy mit akarunk majd vásárolni Etiópiában, mert a fizetési problémákat el kell kerülni” – ami egyértelmű utalás volt arra, hogy Addisz-Abeba valutagondokkal küzd. „Az etióp nagykövet elmondta, hogy két ország, Svédország és Jugoszlávia esetében jól bevált, hogy közös vállalatokat hoztak létre.” Keflegezi hangsúlyozta, a vegyesvállalatok állami támogatást és védőernyőt élveznek, az Ethiop-Jugoslaw Co. például fakitermeléssel és -értékesítéssel foglalkozik. Az etióp fél hasonló modellt tartott volna célszerűnek magyar vonatkozásban is.³⁰ Ezek a megbeszélések jól mutatták, hogy az etióp fél számára a diplomáciai vonalon túl különös súllyal esnek latba a gazdasági megfontolások: a Nyugat-barát Addisz-Abeba önmagában keveset profitálhatott egy, az 1956-os forradalom leverése miatt épp megbélyegzett kormányzattal bíró szocialista kisországgal való kapcsolatból, ha azt nem egészítették ki az etióp gazdaság számára égetően szükséges külföldi befektetések és külkereskedelmi lépések.

Május 19-én Veres János kartúmi ideiglenes ügyvivő is pozitívan nyilatkozott az elért eredményekről. Ahogy jelentésében hangsúlyozta, „az Etiópiával való diplomáciai kapcsolatok létrehozásának kérdése Szijártó elvtárs kairói tárgyalásai és Lunger elvtárs adis-abebai (sic!) látogatása nyomán új stádiumába jutott.” Veres leveléből kiderült, hogy Szijártóval egyetértésben ők bízták meg Lunger kereskedelmi tanácsost, hogy tapogatózón Addisz-Abeában. Lunger a szovjet nagykövet révén találkozott az új etióp külügyminiszterrel. A felek egyetértettek abban, hogy a kereskedelmi

---

²⁷ Lásd uo. Perspektivikus terv Etiópia viszonylatában teendő külpolitikai lépéseinkhez (1958. május 13.)

²⁸ Uo. Lunger elvtárs etiópai útja (1958. május 13.)

²⁹ Uo. A Külügyminisztérium előterjesztése a Kormány számára (1958. május 12.)

³⁰ Uo. Szijártó Lajos levele Kairóból (1958. május 16.)

kapcsolatok alapján hasznos lenne egy magyar kereskedelmi kirendeltség felállítása az etióp fővárosban, és hogy a diplomáciai kapcsolatok felvételének nincs elvi akadály. A külügyminiszter megígérte, hogy „a kairói etióp nagykövet jelentésének megfelelően meg fogják vizsgálni a kérdést.” Veres közölte a központtal, hogy mindezek miatt „az én etiópiai utazásom egyelőre nem aktuális. Remélhető, hogy Szíjártó elvtárs kairói megbeszélései eredménnyel fognak járni, bár meg kell jegyezni, hogy az etiópok korábban is tettek ígéretető kijelentéseket” – utalva a csaknem két éve tartó huzavonára. Veres hozzátette, „az Etiópiával létrehozandó diplomáciai kapcsolat fontos számunkra, mert Lunger elvtárs olyan véleményrel tért vissza Adis-Abebaból (sic!), hogy Etiópiával jelentősen ki lehetne szélesíteni a kereskedelmi kapcsolatokat.”³¹

Az előzmények tükrében meglepő, hogy a Kós a beérkezett levelekkel nem volt elégedett, sőt hatáskörük túllépésével vádolta meg a magyar diplomatákat, elsősorban Szíjártót. Kós levelében hangsúlyozta, ő csak „tájékozódást” kért. „Ezzel szemben nagykövet elvtárs, mint hivatkozott jelentéséből is kitűnik a nagykövettel folytatott megbeszélés alapján a Központ előzetes értesítése nélkül jegyzéket küldött az etióp követnek.” (...); „Megjegyezzük, hogy a Minisztertanács csak néhány nappal ezelőtt határozott a magyar-etióp diplomáciai kapcsolatok felvételére irányuló tárgyalások megindítására vonatkozólag.”³² A nagykövet levele végén még egyet odaszúrt a kairói diplomatának, amikor rámutatott, hogy „nagykövet elvtárs a legutóbbi futárpostában felterjesztette az etióp nagykövetség válaszjegyzékét, de nyilvánvalóan adminisztratív hibából kifolyólag nem kaptuk meg azt a jegyzéket.”³³

Az elérhető dokumentumokból nehéz pontosan rekonstruálni, mi is állt a pengeváltás hátterében: valóban Szíjártó hanyagolta el feladatait, vagy valamiféle láthatatlan személyes ellentét fűtötte a vitát. A kairói nagykövet válaszlevelében felsorolt tények inkább utóbbira engednek következtetni. Ahogy válaszlevelében Szíjártó hangsúlyozta, 1957. augusztus 11-én a kormány megbízásából Zágor már kérte az akkori etióp nagykövetet, „hogy járjon el kormányánál országaink közötti *diplomáciai kapcsolataink felvétele ügyében*. (Kiem. Szij.) Ennek a levélnek elküldését a kairói követség Várkonyi Péter aláírásával szeptember 11-i levéllel a Központ tudomására hozta.” Az etióp nagykövet 1957. szeptember 21-i levelében közölte Zágorral, hogy a diplomáciai kapcsolatok felvételéről szóló javaslatot a kormány tudomására hozta, amiről Kairó október 30-án tájékoztatta a Központot. Szíjártó ismételen rámutatott, hogy mind Budapestről való elutazása előtt, mind Egyiptomba érkezése után többször is kapott utasítást a Külügyminisztériumtól az elődje által kezdeményezett tárgyalások folytatására. Miután azonban „az etiópiai követet közben visszahívták, nem volt kivel tárgyalni, a megbeszéléseket nem folytathattam és erről a Központot értesítettem.”³⁴ Szíjártó arra is rámutatott, hogy március 13-i levelében maga Kós kérte, hogy a nagykövet tájékoztassa őt a dolgok állásáról és hogy mi történt eddig, illetve, hogy 1958. április 22-i levelében az áll, a „közeljövőben Etiópiával kellene rendezni kapcsolatainkat és (...) megállapodni diplomáciai kapcsolatok felvételét illetően.” Az etióp nagykövet pedig azt kérte, hogy Szíjártó mindezt írásban közölje, mert csak így tud lépéseket tenni az ügy rendezése érdekében saját tárcájánál.³⁵ A magyar diplomata válaszához csatolta Zágor levelét, amelyben valóban egyértelmű utalás szerepel a diplomáciai kapcsolatok rendezésére.³⁶

---

³¹ Uo. Veres János ideiglenes ügyvivő levele Kartúmból (1958. május 19.)

³² Uo. Kós Péter levele Szíjártó Lajosnak (1958. május 28.)

³³ Uo.

³⁴ Uo. Szíjártó Lajos 1958. június 13-i levele.

³⁵ Uo.

³⁶ Uo. Zágor György angol nyelvű levele Balambaras Acheber Guebre-Hiot etióp nagykövetnek (1957. augusztus 11.)

A magyar külügy berkein belül hamar elültni látszottak a vita verte hullámok, nem csupán a támogató kormányhatározat miatt, de valószínűleg azért is, mert Keflegezi hamarosan jelezte, hogy az etióp fél is kész a diplomáciai kapcsolatok felvételére.³⁷ Ennek eredményeképpen a Kormány elkészítette előterjesztését az Elnöki Tanács számára mind a diplomáciai kapcsolatok felvételére Addisz-Abebával, mind Szijártó nagyköveti megbízására Etiópiába.

Ezt követően azonban nehezen felfejthető okokból hirtelen lelassul az események folyása. A nyár közepén még mindig az Elnöki Tanács határozatának előterjesztéséről folyt a kommunikáció a különféle szervek között, és a Tanács csak november 14-i, 111/1958-as határozatában döntött a diplomáciai kapcsolatok felvételének támogatásáról és Szijártó kinevezéséről.³⁸ A különféle etióp tisztviselőkkel folytatott beszélgetések azt mutatták, az afrikai vezetésen belül korántsem volt egyöntetű a magyar fél törekvéseinek támogatása. Cséby például jelentette, hogy az új belgrádi etióp nagykövet messze nem volt olyan barátságos Budapest felé, mint elődje. Bemutatkozó látogatásakor „az udvariassági bevezetők után a nagykövet régivonatkozású és időszerű magyarországi kérdések iránt érdeklődött. Több kérdést tett fel az ellenforradalmi eseményekre, a szovjet csapatok beavatkozására, a Nagy és társai büntetlenségét garantáló kötelezettségünkre és hasonlókra vonatkozóan. Mind e kérdésekre megadtam a megfelelő választ, amire a nagykövet észrevehetően *meggyőződés nélkül* (kiemelés tőlem – M.V.) bólogatott. Kifejtettem részletesen, hogy úgy, mint a magyar népnek, Etiópia népének is meg kell tudni különböztetni az igazi barátokat a képmutatóktól. Felhoztam az abessziniai (sic!) háború esetét, rámutatva, hogy ugyanazok a nyugati hatalmak, akik annakidején szemet hunytak Mussolininak Absziniá (sic!) ellen indított rablóhadjáratára, ma nagy lármát csapnak egy árulócsoport ügyével kapcsolatban és ezt azért teszik, hogy eltereljék a közvélemény figyelmét saját imperialista tevékenységükről.” Cséby javasolta, hogy az etióp követ utazzon Magyarországra, hogy saját szemével lássa, milyen hamisak a vádak. A nagykövet megköszönte a felvilágosítást és kilátásba helyezte, egy későbbi időben meglátogatja hazánkat. „A továbbiakban az iránt érdeklődött, hogy van-e diplomáciai viszony országaink között, amivel egyben tájékoztatlanúságát is elárulta.” Cséby pikírt megjegyzése után azzal zárta levelét, hogy tájékoztatta etióp kollégáját, a tárgyalások épp folyamatban vannak.³⁹ November végén a belgrádi II. titkár, egy bizonyos Nagas utazott hazánkba, aki főnökénél némiképp kedvezőbb képet ápol Magyarországról. A diplomata is értetlenségét fejezte ki, hogy miért nincsenek még hivatalos kapcsolatok a két ország között, és ígéretet tett arra, hogy a nagykövethél lépéseket tesz az ügy előmozdítására. A magyar külügyérek megállapították, „benyomásunk szerint a magyarországi helyzet és a jugoszlávokról alkotott álláspontunk ismertetése kedvező hatást tett Nagasra és sikerült őt megszabadítani bizonyos előítéletektől” Magyarország vonatkozásában.⁴⁰

Szijártó addisz-abebai látogatása

Az ügymenet előmozdítása érdekében 1958. december végén Szijártó Addisz-Abebába utazott a UNECA⁴¹ konferenciájára. A rendezvény december 29-i megnyitóján B. I. Karavajev szovjet nagykövet bemutatta Szijártót az etióp külügyminiszter-helyettesnek, Szirakának, akivel megegyeztek, hogy január 2-án fogadja a magyar diplomatát. Szijártó a találkozón közölte Szirakával, hogy néhány hónappal korábban a felek jegyzékváltásban megállapodtak a diplomáciai kapcsolatok felvételéről. A

³⁷ Uo. Keflegezi angol nyelvű levele (1958. június 19.)

³⁸ Uo. az Elnöki Tanács 111/1958-as sz. határozata a diplomáciai kapcsolatok felvételéről Etiópiával (1958. november 14.)

³⁹ Uo. Cséby Lajos belgrádi nagykövet levele a Központnak (1958. július 1.)

⁴⁰ Uo. 1958. november 21-i levél Belgrádból.

⁴¹ United Nations Economic Commission for Africa

kapcsolat gyakorlati felvételét az akadályozta meg, hogy a két ország nem egyeztek meg a kapcsolatok szintjében: Magyarország nagyköveti szintű képviselőt ajánlott, de megérti, ha az etiópok csak követit akarnak. Szíjártó azt is leszögezte, Budapest örülne egy önálló etióp külképviseletnek, de az is elfogadható számunkra, ha más országból látják el a képviseleti feladatokat.⁴²

Vagyis, ha hihetünk Szíjártó szavainak, a felek között egyéb levélváltásokra is sor került, amelyek nem kerültek be a magyar külügyi iratok közé. Ugyanakkor az sem kizárt, hogy a magyar nagykövet csupán udvarias formába csomagolta mondandóját, arra hívva fel az etiópok figyelmét, hogy most rajtuk a sor a szükséges lépések megtételére.

Sziraka pragmatikus – és nem túl szívélyes – tárgyalást folytatott Szíjártóval. Felvázolta, hogy Addisz-Abebat elsősorban a kereskedelmi kapcsolatok érdeklik, és hogy ebben fontos szerepet szán az etióp exportnak, amely főleg kávéból és olajosmagvakból áll. A külügyminiszter-helyettes nyíltan és nem túl udvariasan érdeklődött afelől, hogy jelenleg nagy vetélytársuktól, Brazíliától vásárolunk-e kávé, és hogy tervezünk-e vásárolni Etiópiától is. „Sziraka érthetően kifejezte, hogy kávévásárlás nélkül ők sem tudnak nálunk jelentékeny bevásárlásokat eszközölni” – ami a kölcsönösség jegyében kevésbé burkolt utalás volt arra, hogy a politikai kapcsolatok terén való előrelépés alapvetően a gazdasági tényezők függvénye.

Mivel a legfőbb kérdésben, a diplomáciai kapcsolatok rendezésében nem történt előrelépés, január 5-én újabb találkozóra került sor, immár magával a külügyminiszterrel, Ilma Deresszával. Ahogy Szíjártó megfigyelte, a miniszterhelyettes már informálta a külügyminisztert az ügyek állásáról

Ilma Deressza közölte: követségi szinten hajlandóak felvenni a kapcsolatokat, mert nagykövetségi szintet a szocialista országok közül csak a Szovjetunióval tartanak fenn: Románia, Lengyelország és Csehszlovákia felé is csak követségi képviselőt tartanak fenn. Ilma arra is rámutatott, hogy anyagi eszközök és káderhiány miatt nem tudnak követséget nyitni Budapesten, ezért a moszkvai képviselőt fogják akkreditálni Prágába, Bukarestbe és Budapestre, illetve egyelőre kereskedelmi kirendeltséget és ügyvivőt sem tudnak küldeni. A külügyminiszter azt mondja, hazánk nyithat önálló követséget, de azzal sincs baj, ha a kairói képviselő látja el a diplomáciai feladatokat, mint Lengyelország, Románia és sok nyugati állam esetében, és csak kereskedelmi kirendeltséget tartunk fenn Addisz-Abeában. „A beszélgetés után – amely barátságos volt – a miniszter közölte, hogy körülbelül tíz nap alatt ilyen értelmű közleményt küldenek részemre kairói nagykövetségük útján.”⁴³ Az elért eredményekkel a szovjet fél is, amely közelről figyelte az eseményeket, elégedett volt. Érdekes volt látni, hogy zártkörű egyeztetéseken Karavajev mennyire rossz véleménnyel volt az etiópiai helyzetről. Az általános ideológiai kérdéseken túl, minthogy nincs munkásvédelem – igaz, munkásság is alig –, a nagykövet is hangsúlyozta, hogy a kormányzat és a parlament csak báb az uralkodó kezében, illetve, hogy „az ország pénzügye az amerikaiak kezében van. A minisztériumokat amerikai tanácsadók irányítják.” Az országról való negatív képet Szíjártó is átvette, és nem fukarkodott ezek felemlítésével. Rámutatott arra a kétségtelen tényre, hogy a vidéki lakosság nagyon szegény, csak önmagát képes eltartani, ezért adót sem szednek tőle. „Jellemzőként megemlítem, hogy egy képes levelezőlap bélyeggel 70 centbe kerül, az ültetvények munkatársainak bére 50 cent.” Sok helyen nem is ismerik a pénzt. „Emellett a nép kénytelen nagyszámú papot eltartani.” (...) „A 200 000 lakosú főváros óriási területen szét van szórva. Az úgynevezett üzleti negyed és a császári család palotáin kívül az épületek nagyrésze földszintes és deszkából, bádoglemezekből van összerakva. A lakosság nagy része igen rosszul van öltözve.” Emiatt a fővárosi utcákon tilos a fényképezés – különösen személyek esetében. A Népszabadság munkatársa,

---

⁴² MNL XIX-J-1-j Etiópia 1945-1964. 2. doboz 00814 Beszélgetés Sziraka etióp külügyminiszter-helyetessel és Ilma Deressa külügyminiszterrel (1959. január 10.)

⁴³ Uo.

Kovács István óvatlanul helyi lakosokat fotózott, amiért a rendőrök letartóztatták, és alig akarták elengedni, a fényképeket pedig be kellett mutatnia. Ugyanakkor a szovjetek is felhívták a figyelmet arra a változásra, hogy külsőleg Etiópia próbálja azt mutatni, mindenkivel jóban van, és felvette a diplomáciai kapcsolatokat Lengyelországgal, Romániával, Bulgáriával, Csehszlovákiával és Albániával. Hazánk esetében azonban komoly gátló tényező lehetett, hogy „a Nagy Imre-ügy után az addisz-abebai lapokban több cikk jelent meg Magyarország ellen, amelyek kétségbe vonták az októberi események ellenforradalmi jellegét.”⁴⁴ Ugyanakkor Zágor egy jelentésében arra is felhívta a figyelmet, hogy az etióp fél még nem felejtette el teljesen hazánknak a fasiszta Olaszországot támogató álláspontját az olasz-abesszin háború idején.⁴⁵

Mindezek folyamánya lehetett, hogy Addisz-Abeba hazánkkal kapcsolatban jóval óvatosabb volt, mint a többi szocialista országgal. Vélhetően az Egyesült Államok is komoly erőfeszítéseket tett a folyamat akadályoztatására. Karavajev arra is mutatott rá, hogy bár a diplomáciai kapcsolatok felvételére irányuló erőfeszítések pozitívak, „de az a véleménye, hogy önálló követség felállításának nincs értelme, mert politikai ténykedésre nincs lehetőség, kiadványok terjesztését sem engedélyeznék.” Szerinte csak kereskedelmi kirendeltséget kellene felállítani, mert – ahogy azt az etióp Külügyminisztériummal folyó tárgyalások is mutatták – Addisz-Abebat csak a kávé eladása érdekli, amely a világverseny miatt egyre nagyobb nehézségekbe ütközik. Ugyanakkor azt is hangsúlyozta, a magyar fél mindenképp küldjön ki egy ideiglenes ügyvivőt vagy egy másod-harmadtitkárt, hogy így a kirendeltség diplomáciai státuszt élvezzen. Karavajev rámutatott, hogy a bolgár kereskedelmi kirendeltség vezetőjét, mivel nincs ilyen típusú beosztása, nem tekintik diplomatának, és sehová sem hívják meg.⁴⁶ Feljegyzésében Zágor is ezt a véleményt erősítette, sőt amellet érvelt, hogy „magyar követségünk ügyvivői szinten való létesítése, ill. fenntartása Addisz Abebában (sic!) teljesen haszonnélküli (sic!) volna, mivel egy követnél alacsonyabb rangú (sic!) diplomata, ill. id. ügyvivő a császárral személyes kapcsolatba nem tud kerülni. A diplomáciai kar t.i. a szó szoros értelmében a császári udvartartásnak szerves részét képezi és képletes, dekoratív mutatója a Négus (sic!) hatalmának.”⁴⁷

A kapcsolatok felvétele 1959-ben

Összességében a magyar fél 1959 január végén megállapította, hogy az ígéretek és az említett tíznapos átfutási idő ellenére „a magyar-ethióp diplomáciai kapcsolatokra vonatkozó kijelentéseket az etióp fél hivatalosan nem erősítette meg.”⁴⁸ Ennek ellenére a külügy folytatta a gyakorlati lépések előkészítését, hogy pozitív válasz esetén azonnal léphessen. A Külügyminisztérium azt javasolta, hogy a külkereskedelmi kirendeltség székhelyét Kartumból Addisz-Abeba tegye át. Ebből a levélből is kitűnt a központ és Szíjártó közti ellentét, annak ellenére, hogy Kóst az előző évben Moszkvába helyezték át. „A IV. politikai osztály – Afrikára vonatkozó perspektivikus terve alapján – javasolja, hogy a magyar-ethióp diplomáciai kapcsolatok rendezése után Addisz-Abebában kislétszámú, önálló követséget létesítsünk, követtel az élen. (Addisz-Abebai (sic!) követünk látná el diplomáciai képviselőtünket Szudánban is). Szíjártó Lajos nagykövet a politikai munka lehetőségeinek hiánya miatt nem javasolja önálló követség létesítését Addisz Abebában, s ezért javasolja valamely közeleső

---

⁴⁴ MNL XIX-J-1-j Etiópia 1945-1964. 2. doboz 00813 Beszélgetés az etiópiai szovjet nagykövettel (1959. január 12.)

⁴⁵ MNL XIX-J-1 ADM 1. doboz 1961-64 Etiópia. Zágor György feljegyzése (1959. március 11.)

⁴⁶ MNL XIX-J-1-j Etiópia 1945-1964. 2. doboz 00813 Beszélgetés az etiópiai szovjet nagykövettel (1959. január 12.)

⁴⁷ MNL XIX-J-1 ADM 1. doboz 1961-64 Etiópia. Zágor György feljegyzése (1959. március 11.)

⁴⁸ MNL XIX-J-1 ADM 1. doboz 1961-64 Etiópia „Diplomáciai kapcsolatok felvétele Etiópiával”. Balázs Nándor előadó Szarka Károly miniszter-helyettesnek (1959. január 21.)

országban működő követünk akkreditálását Etiópiába. A IV. Politikai Osztály elgondolása szerint addisz abebai (sic!) követtségünk felállítása lehetővé tenné kapcsolataink további szélesítését az Etiópiával szomszédos országokkal, ugródeszkát jelentene a többi Közép- és Dél Afrikai-i (sic!) országokkal történő kapcsolatok megteremtéséhez és fejlesztéséhez, s nem utolsósorban lényegesen közelebb kerülnénk a Szaúd-Aráb félsziget (sic!) számos országhoz, államhoz. Addisz Abeba-i (sic!) követtségünkre hárulna az előbbieken említett területek feltérképezése, e területeken működő erők pontos felmérése.⁴⁹ A miniszterhelyettesnek küldött levél rámutatott a szovjet támogatásra a diplomáciai kapcsolatok felvételére (de azt az információt nem tartalmazta, hogy a szovjetek szerint is fölösleges önálló követtség nyitása), illetve a Külkereskedelmi Minisztérium 1958 őszi döntésére, amelynek értelmében hajlandóak áthelyezni Lunger István kartúmi kereskedelmi tanácsos állandó székhelyét az etióp fővárosba. Az Osztály azt is kérte, hogy „Szijártó Lajos szudáni követünket mentjük fel e megbízatása alól és az új etiópiai követünk részére szudániaktól is kérjünk agrément,⁵⁰ majd „gyors és gondos előkészítés után állítsunk fel követtséget Addisz Abebában.”⁵¹ Ez utóbbi elem is mutatta, hogy a gyakorlati megfontolásokon túl személyi ellentétek is vezették a döntés-előkészítők kezét. A javaslat az etióp követésre a vezető mellé egy beosztott diplomatát, egy irodatisztet, egy rádióst, egy hivatalsegédet, illetve egy fordítót irányzott elő. Az Osztály javaslata alapján a követtség felállítását még 1959 első felében meg kellett volna kezdeni,⁵² ami úgy, hogy hosszú vajúds ellenére még a diplomáciai kapcsolatok felvétele sem történt meg, teljesen irreális felvetés volt.

A IV. Politikai Osztály javaslatainak többsége hamar lekerült a napirendről, még akkor is, ha azok egyes elemei később majd visszaköszönek a magyar-etióp kapcsolatokban. Mivel Szijártó addisz-abebai látogatása ellenére sem történt előrelépés, 1959 márciusában Veres János kartúmi ügyvivő is ellátogatott Etiópiába. Veres felkereste Gasaw Zeleke külügyi államtitkárt, aki nem sokkal korábban kapott levelet Szijártótól is. Gasaw kedvesen fogadta a magyar ügyvivőt, de azonkívül, hogy ő is értetlenségét fejezte ki a késlekedés miatt, nem tudott érdemi információval szolgálni. Ahogy Veres rámutatott, „az államtitkár megnyilatkozásai mindenesetre arra mutatnak, hogy felsőbb szinten a magyar-etióp kapcsolatok létrehozását továbbra is halogatni akarják.”⁵³

Másfél hónappal később, amikor az új moszkvai etióp nagykövet meglátogatta az ottani magyar képviselőt, még mindig napirenden volt a kérdés. Amikor Kós Péter – immár követtanácsosi rangban – felvetette a kérdést, Getacsú Tesszema⁵⁴ „nagykövet egyetértett velem abban, hogy a diplomáciai kapcsolatok felvétele előnyös volna országaink számára.”⁵⁵ A beszélgetés többi része Hailé Szelasszié közelgő moszkvai látogatása körül forgott.

A dolgok különös pikantériája, hogy ennyi feljegyzés és erőfeszítés dokumentálása után az Etiópiával foglalkozó anyagok nem tartalmazzák, mikor is sikerült elérni a diplomáciai kapcsolatok tényleges felvételét. Miközben április végén még biztosan nem érkezett pozitív válasz, egy július 31-i előterjesztés az Elnöki Tanács felé már azt tartalmazza, hogy engedélyezzék Szijártó Lajost delegálására Addisz-

---

⁴⁹ MNL XIX-J-1 ADM 1. doboz 1961-64 Etiópia „Diplomáciai kapcsolatok felvétele Etiópiával”. Balázs Nándor előadó Szarka Károly miniszter-helyettesnek (1959. január 21.)

⁵⁰ Uo.

⁵¹ Uo.

⁵² Uo.

⁵³ MNL XIX-J-1-j Etiópia 1945-1964. 2. doboz 00814 Veres János kartúmi ügyvivő levele (1959. április 18.)

⁵⁴ A levéltári anyagban Getahun Tessema átiratban szerepel, amely valószínűleg hibás.

⁵⁵ MNL XIX-J-1-j Etiópia 1945-1964. 2. doboz 00814 „Az etióp nagykövet bemutatkozó látogatása.” (1959. május 12.)

Abebába,⁵⁶ ami arra enged következtetni, hogy megtörtént a kapcsolatfelvétel. Ez egyben azt is mutatta, hogy egyelőre mind a „kartúmi szál”, mind az önálló külképviselet ügye lekerült a napirendről.

Érdekes módon 1959 második feléből semmiféle vonatkozó anyagot nem tárolnak a külügyi anyagok között. A következő érdemi levelezés 1959 decemberében keletkezett Szíjártó követi megbízólevelének átadása kapcsán. Ennek keretében a központ arra kérte a nagykövetet, hogy Kairóban keresse fel az etióp nagykövetséget és tájékoztassa a megbízólevél átadásának szándékáról. A magyar tervek szerint Szíjártó 1960. január közepén utazott volna Etiópiába, és igyekezett felderíteni, hogy az etióp protokoll milyen kíséretet várt el tőle. A magyar külügyszerette volna, ha csak Nagy Lajos tanácsos kíséri el, de beleegyeztek, hogy szükség esetén Veress János is átutazhat. Szíjártónak kikötötték, hogy „közölje velük, hogy Etiópiáról kevés ismeretekkel rendelkezünk és kormányától azt a megbízást kapta, hogy a magyar-etióp kapcsolatok lehetőségét és formáit tanulmányozza és azokról jelentést tegyen.”⁵⁷

Szíjártó útjára végül 1960 márciusában került sor. Etiópia kairói követe február 26-án közölte, hogy a császár március elején tudja fogadni a magyar nagykövetet az agrément átadására. Szíjártó és Nagy Lajos ezért február 28-án Addisz-Abebába utaztak. A repülőtéren a császár szárnysegédje fogadta a magyar delegációt, majd a szállodába kísérte őket, ahol Meszfin Ababa külügyminisztériumi protokolligazgató üdvözölte őket. Március 4-én⁵⁸ hivatalos találkozóra került sor Meszfinnel, ahol megbeszélték az agrément átadásának folyamatát és ceremóniáját, felhívva a magyar nagykövet figyelmét, hogy az egész procedúra 8-10 napot vehet igénybe. Ahogy Szíjártó rámutatott, „Meszfin nagyon szolgálatkész volt – ott-tartózkodásom egész idején – minden tekintetben.”⁵⁹ A következő napon a magyarok az új külügyminisztert, Ato Jilmát keresték fel, aki „az amerikaiak felé orientálódik.”⁶⁰ Ennek ellenére Szíjártó megjegyezte, hogy „a külügyminiszter szívélyes udvariassággal fogadott. Beszélgetést kezdeményezett az országaink kapcsolatait illetően. Először érdeklődött hazánk politikai és gazdasági helyzete felől. Megmondta, hogy e tekintetben tájékoztatlanok, az 1956-os eseményekről és az azt követő időszakról csak idegen forrásokból értesültek s így a kialakított kép nem mindég (sic!) pontos. (Hasonló véleménnyel találkoztunk a többi meglátogatott miniszternél és egyéb személyeknél is.) Az ellenforradalmat kiváltó tényezőkről, valamint a gyors konszolidációról, az utóbbi évek kimagasló gazdasági eredményeiről, színvonalas kulturális életünkről stb. részletes tájékoztatást nyújtottam neki. Érdeklődése és kérdései nem voltak rosszindulatúak.” Ezután kereskedelmi és gazdasági ügyekről esett szó.

Hailé Szelasszié 1960. március 10-én fogadta a delegációt. Reggel 9-kor magyar zászlóval díszített udvari kocsin megjött Tafessze Lemma őrnagy, a császár szárnysegédje, hogy a Guenete Leul palotában – amely ma az Addisz-Abebai Egyetem székhelye – kísérje Szíjártóékat. A díszőrség előtti elvonulás után a nagykövet jelentést tett a császárnak, majd háromszori meghajlás után átadta megbízólevelét. „A császár a levelet átvette és üdvözölt mint a Magyar Népköztársaság első követét. (Az etióp császári udvarnál a kölcsönös beszédek tartását még a múlt évben megszüntették. Helyette a császár átadás után 10-15 perces személyes beszélgetést folytat az új követtel.)” A ceremónián a minisztertanács elnöke, a hadügy-, kultusz-, udvari, illetve külügyminiszter voltak jelen. A császár maga mellé ültette Szíjártót, aki átadta az Elnöki Tanács elnöke, Dobi István és a magyar nép üdvözlését, „majd közöltem

---

⁵⁶ Uo. 1959. július 31-i előterjesztés az Elnöki Tanács felé.

⁵⁷ MNL XIX-J-1-j Etiópia 1945-1964. 1. doboz 007024. „Követi megbízólevél átadása Etiópiában”. (1959. december 10.)

⁵⁸ A külügyi anyagok tanúsága szerint Szíjártó és Nagy március 3-án érkeztek Etiópiába. Nem világos, hogy mi történt a közbeeső három napon.

⁵⁹ MNL XIX-J-1-j Etiópia 1945-1964. 1. doboz 003869 „Megbízólevél átadása Etiópiában” (1960. április 14.)

⁶⁰ Uo.

vele, hogy Dobi elnök úr úgy tudja, hogy császári felséged jól ismeri és kedveli a híres magyar tokaji bort, ezért küldött néhány ládával és kéri császári felségedet, hogy fogadja el ezt a kis ajándékot.”⁶¹ A francia nyelven folyó beszélgetés után a szárnysegéd hazakísérte Szíjártót. Tafessze Lemma, aki tizennégy évvel később a vörösteror első áldozatai között lesz majd, még fél órát beszélgetett a magyar diplomatával, kifejtve, hogy barátja hazánknak, és reméli, minden jól alakul majd a két ország között.⁶²

Összegzés

Szíjártó Lajos megbízólevelének átadásával a magyar erőfeszítések első köre a diplomáciai kapcsolatok normalizálására lezárult, még akkor is, ha a következő évek sem szűkölködtek tennivalóban: hazánk 1962-ben megnyitotta addisz-abebai külkereskedelmi kirendeltségét, 1964 szeptemberében Hailé Szelasszié hazánkba látogatott, majd 1965-ben sor került az önálló magyar nagykövetség felállítására.

Bármennyire is nehézkesnek tűnt az 1956 és 1960 közötti folyamat, összességében több szempontból is komoly sikerek értékelhetjük, különösen a körülmények ismeretében. Egyrészt méltányolnunk kell a külügyi vezetés felismerését, hogy kilépve hagyományos külkapcsolati „komfortzónájából” olyan országok felé is bővíteni kezdte kapcsolatait, amelyek felé nemhogy közvetlen érdekekkel, de releváns ismeretekkel is alig rendelkezett. Még akkor is, ha ezt a külső körülmények is – a szocialista országok szerepvállalása Etiópiában – elősegítették, nem szabad lebecsülnünk a Külügyminisztérium törekvéseit, különösen annak tükrében, hogy az 1950-es években Addisz-Abeba jelentősége ugyan növekvőben volt, de valószínűleg senki sem számított arra, hogy a következő évek dekolonizációs folyamata, illetve ennek kapcsán az Afrikai Egységsszervezet megszületése milyen mértékben értékeli fel az országot. Elismerendő az is, hogy számtalan nehézség ellenére Budapesten, Kairóban és Kartúmban állhatatosan küzdöttek a kitűzött cél elérésére, és a kapcsolatok felvétele nem került le a napirendről. Mindez annak tükrében sem volt egyszerű, hogy a Kádár-rendszer apparátusának óriási külpolitikai ellenszélben kellett megpróbálnia fejlesztenie kapcsolatait, ami többször is visszaköszönt a tárgyalások során: ebből a szempontból sem szabad egy kalap alá vennünk Budapestet a többi kelet-európai fővárossal. Ne feledjük, hogy a tárgyalások azokban az években folytak, amikor a magyar forradalom leverésének ügye rendszeres napirenden szerepelt az ENSZ Közgyűlésén, és Etiópia egészen 1961-ig a szovjet fellépést elítélő közgyűlési határozatok mellett szavazott.⁶³ Az, hogy az etiópok az 1950-es évek közepén kezdődő „keleti nyitás” keretében igyekeztek normalizálni a kapcsolataikat a szocialista tömb országaival is, némiképp segítette a közeledést. Ugyanakkor Addisz-Abeba külpolitikájára az elkövetkező években is jellemző maradt az egyértelmű vonalvezetés hiánya: Hailé Szelasszié pillanatnyi döntései és taktikázása alapjaiban határozták meg, hogy épp szívélyes, vagy ellenkezőleg, már-már fagyos volt éppen a viszony és a magyar lépések fogadtatása. Bár a császár 1964-es magyarországi látogatása kedvezően befolyásolta a kapcsolatokat, ez nem jelentette azt, hogy Hailé Szelasszié ne látta volna világosan az erőviszonyokat. Etiópia elsődleges kereskedelmi partnerei a nyugati országok maradtak, és ebben Addisz-Abeba nem számíthatott érdemi változásra: a szocialista blokk nem rendelkezett azokkal a forrásokkal, amelyekkel a tervezett modernizáció finanszírozható lett volna. Így ugyan a császár a kapcsolatok normalizálásáért és a szocialista jelenlétért cserébe elfogadta a pénzügyi és szakértői segítséget, de valószínűleg sosem gondolkozott el komolyan azon, hogy kockára tegye szoros kapcsolatait Washingtonnal és Bonn-nal.

---

⁶¹ Uo.

⁶² Uo. 003869 „Megbízólevél átadása Etiópiában” (1960. április 14.)

⁶³ Lásd MNL XIX-J-1 ADM 1. doboz 1961-64 Imru követ megbízólevelének átadása 1/x/27-21. (1962. július 24.)

Ebben a konstellációban hazánk is csupán a kirakósjáték egy kis darabját képviselte, amellyel egyszerre lehetett revolverzenni az amerikai szövetségeseket, illetve remélni némi gazdasági és technikai segítséget. De ez már majd az 1960-as évek története lesz a magyar-etióp kapcsolatokban.

Bibliográfia

1177/2019. (IV. 2.) Korm. határozat az Afrika stratégiáról. Magyar Közlöny, 56. szám., 2019. április 2., 1861-1864.

Besenyő János (szerk.): *Magyar békefenntartók Afrikában*. KNBSZ. 2013. Elérhető: http://www.kalasnnyikov.hu/dokumentumok/beseny_13.10.03._magyar_bekefenntartok_afrikaban.pdf (2019.09.12.)

MNL XIX-J-1ADM1. doboz 1961-64 Etiópia „Diplomáciai kapcsolatok felvétele Etiópiával”. Balázs Nándor előadó Szarka Károly miniszter-helyettesnek (1959. január 21.)

MNL XIX-J-1ADM1. doboz 1961-64 Etiópia. Zágor György feljegyzése (1959. március 11.)

MNL XIX-J-1-j Etiópia 1945-1964. 1. doboz. 114/Pol 1949. „Beszélgetés a londoni abesszin nagykövettel” (1949.július 2.)

MNL XIX-J-1-j Etiópia 1945-1964. 1. doboz 001986 „Kós Péter követ (IV. Pol Osztály vezetője) levele Kairónak.” (1958. március 13.)

MNL XIX-J-1-j Etiópia 1945-1964. 1. doboz. 003022 „Diplomáciai kapcsolatok felvétele Etiópiával”. (1956. szeptember 24.)

MNL XIX-J-1-j Etiópia 1945-1964. 1. doboz. 003022 „Diplomáciai kapcsolatok felvétele Etiópiával”. (1956. október 5.)

MNL XIX-J-1-j Etiópia 1945-1964. 1. doboz. 003022 „Diplomáciai kapcsolatok felvétele Etiópiával” – Zágor György angol nyelvű levele Balambaras Acheber Guebre-Hiot etióp nagykövetnek (1957. augusztus 11.)

MNL XIX-J-1-j Etiópia 1945-1964. 1. doboz. 003022 „Diplomáciai kapcsolatok felvétele Etiópiával” – Kós Péter levele Kairónak (1958. április 22.)

MNL XIX-J-1-j Etiópia 1945-1964. 1. doboz. 003022 „Diplomáciai kapcsolatok felvétele Etiópiával” – Szijártó Lajos nagykövet levele (1958. május 1.)

MNL XIX-J-1-j Etiópia 1945-1964. 1. doboz. 003022 „Diplomáciai kapcsolatok felvétele Etiópiával” – A Külügyminisztérium előterjesztése a Kormány számára (1958. május 12.)

MNL XIX-J-1-j Etiópia 1945-1964. 1. doboz. 003022 „Diplomáciai kapcsolatok felvétele Etiópiával” – Perspektivikus terv Etiópia viszonylatában teendő külpolitikai lépéseinkhez (1958. május 13.)

MNL XIX-J-1-j Etiópia 1945-1964. 1. doboz. 003022 „Diplomáciai kapcsolatok felvétele Etiópiával” – Lungér elvtárs etiópiai útja (1958. május 13.)

MNL XIX-J-1-j Etiópia 1945-1964. 1. doboz. 003022 „Diplomáciai kapcsolatok felvétele Etiópiával” – Szijártó Lajos levele Kairóból (1958. május 16.)

MNL XIX-J-1-j Etiópia 1945-1964. 1. doboz. 003022 „Diplomáciai kapcsolatok felvétele Etiópiával” – Veres János ideiglenes ügyvivő levele Kartúmból (1958. május 19.)

MNL XIX-J-1-j Etiópia 1945-1964. 1. doboz. 003022 „Diplomáciai kapcsolatok felvétele Etiópiával” – Kós Péter levele Szíjártó Lajosnak (1958. május 28.)

MNL XIX-J-1-j Etiópia 1945-1964. 1. doboz. 003022 „Diplomáciai kapcsolatok felvétele Etiópiával” – Szíjártó Lajos 1958. június 7-i levele a központnak.

MNL XIX-J-1-j Etiópia 1945-1964. 1. doboz. 003022 „Diplomáciai kapcsolatok felvétele Etiópiával” – Keflegezi angol nyelvű levele (1958. június 19.)

MNL XIX-J-1-j Etiópia 1945-1964. 1. doboz. 003022 „Diplomáciai kapcsolatok felvétele Etiópiával” – Cséby Lajos belgrádi nagykövet levele a Központnak (1958. július 1.)

MNL XIX-J-1-j Etiópia 1945-1964. 1. doboz. 003022 „Diplomáciai kapcsolatok felvétele Etiópiával” – az Elnöki Tanács 111/1958-as sz. határozata a diplomáciai kapcsolatok felvételéről Etiópiával (1958. november 14.)

MNL XIX-J-1-j Etiópia 1945-1964. 1. doboz. 003022 „Diplomáciai kapcsolatok felvétele Etiópiával” – 1958. november 21-i levél Belgrádból.

MNL XIX-J-1-j Etiópia 1945-1964. 1. doboz 007024. „Követi megbízólevél átadása Etiópiában”. (1959. december 10.)

MNL XIX-J-1-j Etiópia 1945-1964. 1. doboz 003869 „Megbízólevél átadása Etiópiában” (1960. április 14.)

MNL XIX-J-1-j Etiópia 1945-1964. 2. doboz 00813 Beszélgetés az etiópai szovjet nagykövettel (1959. január 12.)

MNL XIX-J-1-j Etiópia 1945-1964. 2. doboz 00814 Beszélgetés Sziraka ethióp külügyminiszter-helyettessel és Ilma Deressa külügyminiszterrel (1959. január 10.)

MNL XIX-J-1-j Etiópia 1945-1964. 2. doboz 00814 Veres János kartúmi ügyvivő levele (1959. április 18.)

MNL XIX-J-1-j Etiópia 1945-1964. 2. doboz 00814 „Az etióp nagykövet bemutatkozó látogatása.” (1959. május 12.)

MNL XIX-J-1-j Etiópia 1945-1964. 2. doboz 00814 1959. július 31-i előterjesztés az Elnöki Tanács felé.

MNL XIX-J-1-j 43. doboz. Etiópia 1966. 00657/1 „Etiópia elhidegülő magatartása a szocialista országok irányába” (1966. november 25.)

MNL XIX-J-1-j 43. doboz. Etiópia 1966. 00657/2 „ Etiópia külpolitikája 1966 III. negyedév” (1966. szeptember 30.)

Nagyné Rózsa Erzsébet: Magyarország és az arab Közel-Kelet. In: Koller Boglárka – Marsai Viktor (szerk.): *Magyarország Európában, Európa a világban*. Dialóg Campus, Budapest, 2016., 189-196.

Pusztai Gabriella: Senki sem élhet nemesebben. Magyar orvosok Fekete-Afrikában / No one can live more noble. Hungarian Doctors in Black Africa. Heyltörténeti Múzeum, Kunszerntmárton, 2016.

Szélinger Balázs: *Magyarország és Etiópia. Formális és informális kapcsolatok a 19. század második felétől a II. világháborúig*. Doktori értekezés, Szegedi Tudományegyetem. 2008. Elérhető: http://doktori.bibl.u-szeged.hu/1212/1/dissertatio_SzB.pdf (2019. április 29.)

Tarrósy István: *Kelet-Afrika a fejlődés útján*. Publiikon, Pécs, 2011.

Tarrósy, István – Morenth, Péter: Global Opening for Hungary - New Beginning for Hungarian Africa Policy? *African Studies Quarterly*, Volume 14, Issue 1-2. (November 2013), 77-96.

Tarrósy István – Morenth Péter (szerk.): *Stratégiai ajánlások Magyarország leendő afrikai fejlesztési stratégiájához*. AHU. 2010. Elérhető: <http://www.ahu.hu/images/pdf/Afrikai-Strategiai-Ajanlasok.pdf> (2019. szeptember 12.)

Radoslav A. Yordanov: Soviet involvement in Ethiopia and Somalia, 1947-1991. Phd Thesis 2012. St Antony's College, Oxford. https://ora.ox.ac.uk/objects/uuid:0c66a287-9ae8-4dcf-badc-a72bf04f399f/download_file?file_format=pdf&safe_filename=THESIS01&type_of_work=Thesis 47-52.